

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Új Nemzeti Kiválóság Program 2017/2018

Kávai Zsuzsanna
SZTE JGYPK
Felnőttképzési Intézet
kulturális mediáció MA II.

Az élethosszig tartó tanulás vizsgálata leendő roma értelmiségi fiatalok körében

„Elég baj, hogy most már semmit sem lehet egy egész életre megtanulni. Elődeink ahhoz tartották magukat, amit ifjúkorukban tanultak; nekünk azonban most minden öt évben újra kell átvennünk, ha nem akarunk egészen elmaradni a divattól..”

J. W. Goethe: Vonzások és választások

Bevezető

Rohamosan fejlődő világban élünk. A globalizáció, a társadalmi és gazdasági viszonyok, a technológia és a környezetvédelem, mind folyamatosan változik. Emiatt fontos, hogy mindig naprakész tudás birtokában legyünk. Az a szakértelem, készségek és képességek, amelyeket az iskolapadban elsajátítunk, nem bizonyulnak elegendőnek későbbi munkánk sikeres végzéséhez. Korábban csak a formális tanulást tartották kellően hatékony ismeretszerzési formának, mára az informális tanulás eszközei is egyre elterjedtebbek. A tudásszerzés az ember egyik legősibb tevékenysége. Áthatja egész életét, mindennapjai szerves része. Itt jelenik meg az élethosszig tartó tanulás fogalma.

A Magyarországon jelenlévő etnikai kisebbségek közül legnagyobb számban a cigány/roma népcsoport képviseli magát. A többségi társadalomhoz képest számos területen jelentős hátránnyal indulnak (Forray 2013). Többen élnek a társadalom peremén, mélyszegénységben. Az alacsony iskolai végzettség generációkon át öröklődik, ennek egyik következménye a munkanélküliség. A szülők alacsony iskolai végzettsége, az egészségügyi helyzet, a rossz családi körülmények, és a lehetőségek hiánya/annak nem ismerete, mind hátrányosan hat az ezekben a családokban felnövekvő gyermekek életútjára.

Több faktoron múlik, hogy milyen viszony alakul ki a fiatal diák és az oktatási intézmény között. Ezek között szerepelnek az egzisztenciális körülmények, a család magatartása/hozzáállása, a pedagógus, a kortárs csoport, a belső motivációs erő. Azok a hallgatók, akik eljutnak a felsőoktatásba, hosszú és nehéz utat járnak be. Olyan alapvető hátrányból indulnak, amely ideális esetben a többségi társadalomban fiataljait nem érinti. Főiskolai/egyetemi tanulmányaik végeztével az értelmiségiek közé kerülnek. Forray (2013) szerint az új fejlődési célokat a társadalomban ez a csoport határozza meg. A roma közösségekben e tagok alakítják az önazonosság-tudatot, annak alakulását és erősítését.

Egyedül Magyarországon található szakkollégiumi tehetséggondozást. Azoknak a roma/cigány fiataloknak, akik a felsőoktatásba kerülnek, lehetőségük van csatlakozni a roma szakkollégiumi rendszerhez. Ezen intézmények célja, hogy a szociális segítségnyújtás mellett magas színvonalú szakmai támogatást nyújtsanak hallgatóik részére. Ösztönözik őket a tanulásra, hogy felismerjék hasznosságát, és azt, hogy az iskola végeztével az ismeretszerzés nem áll meg, hanem életünk végéig folytatódik. Tanulmányunk e hallgatók élethosszig tartó tanulási motivációját kívánja feltárni.

Élethosszig tartó tanulás

„a tanulás tudáshoz vezet”

„A jó pap holtig tanul” szól a mondás. Már Konfuciusznál is megtalálhatjuk az életen át tartó tanulás gondolatát. Szerinte az embernek folyamatos önművelésre van szüksége. Az ismeretszerzésen túl ezáltal a jelleme is gazdagodik. Az UNESCO 1996-ban elkészült jelentésében, mely Jacques Delors nevéhez köthető, megjelölték az oktatás 4 alappillérét. Ezek: *megtanulni megismerni, megtanulni dolgozni, megtanulni együtt élni másokkal és megtanulni élni*; az egész életen át tartó oktatást/tanulást a teljes értékű élet kiteljesítésének eszközeként említik (Arapovics 2007:17).

Ez az ember egyik legelemibb tevékenysége, születésünktől kezdődően egész életünket áthatja. Számos módja és színtere létezik. Fogalma az 1990-es évekre vezethető vissza. Kezdetben az iskolázás kiterjesztéséről, az egész életen át tartó intézményesített képzést jelentette és nem az egyéni tanulást (Tóth és mtsai 2013). Azóta az Európai Unió egyik kulcsfogalma lett. Számos stratégia és törekvés született annak érdekében, hogy minél szélesebb körben elterjesszék.

A fogalom magában foglalja:

- a beiskolázást megelőző kisgyerekkori nevelést és az aktív életkort követő periódust
- valamennyi tanulási formát (a formális, nem formális és informális tanulást)
- minden tanulási tevékenységet, akár civil, személyes élet céljait szolgálja, akár a foglalkoztathatóság javítására irányul (Tóth és mtsai 2013: 9)

Az élethosszig tartó tanulás, más néven Lifelong Learning az egyén teljes életére kiterjed, a lehető legátfogóbb fejlődését kívánja biztosítani a magánéletben, a társadalmi és szakmai téren egyaránt. A folyamatot úgy értelmezi, hogy az a szülői házból indul, az iskolával folytatódik, és átfogja a közösséget és a munkahelyet is. Ezért azt mondhatjuk, hogy az élethosszig tartó tanulás egyrészt felkészülés az életre, másrészt annak fontos része is (Molnár 2015: 3). Ez a fejlődés megmutatkozhat a lexikális tudásban, valamint olyan készségekben és képességekben, amelyek a mindennapi munkakörnyezetben vagy a társas viszonyaink terén válhatnak szükségessé.

Garaj szerint ez egyfajta tanulási kultúra. Az egyén tudatossá teszi saját ismeret- és kompetenciafejlesztését. Ugyanakkor ez a fejlesztés, fejlődés történhet spontán módon is. Egyre elterjedtebb az a szemléletmód, hogy az egyéni előmenetel kulcsa a folyamatos kompetenciabővítés és az egyéni tanulás. Az élethosszig tartó tanulásra való felkészítés egyik fő színtere a felsőoktatás, ahol 2005 óta törvény biztosítja a hallgató jogát a tehetségétől, képességétől, érdeklődésétől függő szakmai támogatáshoz, pályakezdésének segítéséhez, tanulmányi és életpálya-tanácsadás jellegű szolgáltatásokhoz (Garaj 2010: 43). Azon hallgatók, akik tanulmányaikat felsőfokú/egyetemi rendszerben folytatják, egyfajta szemléletmódra tehetnek szert. Ösztönözik őket, hogy nyitottak legyenek, a későbbiekben is bővítsék tudásukat és ismereteiket.

Az élethosszig tartó tanulásnál három **kompetenciáról** beszélhetünk:

Alapkészségek: ezek kulcskompetenciák, alapfeltételek, melyeket érdemes a tanulási pálya minél korábbi szakaszában elsajátítani (írás, olvasás, számolás, beszéd-készség).

Szociális, életviteli és kulturális kompetenciák: az egyéni önértékelés és önbecsülés képessége. Ide tartoznak a demokráciában való éléshez szükséges állampolgári készségek, a tolerancia, a mentálhigiéné, valamint a kulturális identitás, a műveltségi és tájékozottsági igényességgel kapcsolatos képességek.

A változó gazdasági környezet, a munkaerőpiac által megkívánt kompetenciák: Szaktudás helyett *a tanulás képessége*, új tudás elsajátításának kompetenciája szükséges.

Értelmiség

Az alábbi gondolatot a Roma Parlament Alapító Okiratában találhatjuk (1990): „A cigány értelmiség felelőssége megkérdőjelezhetetlen a cigányság jövőbeni sorsa alakításában.”

Annak kérdése, hogy kit tekintünk értelmiséginek, több szempontból is megközelíthető (pl. Huszár 1975, Merton 1975). Egységes álláspont nincs, hogy milyen kritériumok, tulajdonságok alapján dönthető el, ki számít ide. A közgondolkodásban általában a felsőfokú végzettséggel rendelkezőket veszik ide, ugyanakkor az iskolai végzettségen túl, a személyes tulajdonságok, a társadalmi szerepvállalás és ehhez tartozó különféle tevékenységet is ide sorolhatók (Pékné 2013).

A roma/cigány, felsőoktatásban lévő fiatalok sok esetben elsőgenerációs értelmiségek, ami azt jelenti, hogy nem rendelkeznek megfelelő szülői mintával és olyan kapcsolati tőkével, ami segítene nekik abban, hogy megtalálják az értelmiségi léthez vezető utat (Pékné 2013). A leendő értelmiségek csoportja a középosztályból, a társadalmi peremhelyzetben élő csoportokból, valamint az állami nevelőintézetben nevelkedett fiatalokból tevődik össze (Forray 2008).

Romák a felsőoktatásban és azon túl

A cigányság köréből csak a nagyon kiválóak jutnak el a felsőoktatásba, míg a többségi társadalom gyermekei körében jelentősen csökkent a felsőoktatás szelektáló hatása (Forray 2008: 4). Számos felmérés kimutatta, hogy az iskolai kudarcélmények és a társadalmi hátrányok összefüggésben állnak egymással. Napjainkban is alacsonyak a mutatói a magyarországi roma/cigány népesség iskolázottsági szintjének a többségi társadalom

adataihoz képest. Ennek értelmében a felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma alacsony (Pékéné 2013). Egyes felmérések szerint 1-2%-os a roma diplomások aránya.

A nappali tagozatra járó cigány diákok egyik jellemzője a magas életkor. Sokan ugyanis kerülőúton – szakmunkásképzés, szakmunkások szakközépiskolájának elvégzése, tanulmányaikat munkavállalással meg-megszakítva – jutottak a felsőoktatásba (Forray 2008: 2–3). Ez megmutatja azt, hogy csak az elmúlt évektől tudták a fiatalok azokat a lehetőségeket kihasználni, amivel a felsőoktatásba kerülve, később elindulhatnak az értelmiséggé válás útján.

A környezet – beleértve az iskolát, gyakran nem ismeri fel és el a roma fiatal tehetségét és szorgalmát. Sokszor találkozhatunk azzal, hogy a nem megfelelő pedagógusi attitűd miatt rekednek meg tanulmányaik alatt a fiatalok. Továbbá félnek attól, hogy esetleg az ő munkájukat fogja minősíteni, ha bármi gond adódik a diákkal (Forray 2008:2:3).

A továbbiakban a kutatás során rögzített hallgatói interjúkkal kíséreljük meg igazolni hipotéziseinket.

Tíz hallgatói interjút készítettünk. Ezek közül roma és magyar nemzetiségű, hátrányos helyzetű fiatalokat szólaltattunk meg. Az interjúk személyes életrükben, általuk választott helyszínen kerültek felvételre. Előzetes beleegyezésükkel hanganyag készült a beszélgetésekről. Szó esett a tanulási motivációjukról, a felsőoktatási életpályájukról, a támogató intézményi háttérrel, jövőbeni kilátásaikról. Az interjúk alatt a hallgatók nyitottak voltak, szorongás nélkül osztották meg véleményüket, álláspontjukat. Az általunk, valamint a Jancsák Csaba és Forray R. Katalin által rögzített interjúk anyagából idézünk.

Interjúalanyom középiskolában is építészetet tanult, érettségi után még egy szakmai évet töltött ott és utána jelentkezett az egyetemre, azóta építőmérnöknek tanul. Korábbi tanulmányi tapasztalatai korlátozottan voltak az általános és középiskolán és a szakmai éven felül. A korábbi iskolaéveihez képest az egyetemi életet változatosnak tartja. Úgy érzi, hogy azok a tréningek, melyeken önéletrajzot és motivációs levelet tanulnak meg írni, hasznosak a későbbi munkavállalásához.

„Ide kezdtem járni a 33-as iskolába. Na az volt az, ahol nagyon sok sérelem ért, és kifejezetten csak azért, mert cigány vagyok. Na az nagyon rossz volt. Hát először is, egyedül én voltam cigány az osztályban. Aztán kezdve onnan, hogy senkit nem ültettek mellém... egyszóval, valóban egyszerűen kiközösítettek. Állandóan csúfoltak ezekkel a mondókákkal is, hogy cigány, cigány, cik-cik-cik... szóval,

tényleg azt lehet mondani, hogy az egy pokol volt. Másodikos voltam, amikor ide átkerültem. A tanár is utált és ezt éreztette is velem.”¹

„Bemegyek az egyetemre, és mindenki úgy néz rám, mint valami ufóra. Amikor jöttünk anyuval felvételizni, egy nő, hallottam, ahogy gúnyosan megjegyezte: na, a kisebbség is képviselteti magát.”²

„Továbbtanulni mindenképp szeretnék, azt mindig kell. Korábban nem volt lehetőségem programokon részt venni, amit nagyon bánok, mivel fontos, hogy mindig képezzük magunkat. Nekem erre korábban nem volt alkalman.”³

„Szerettem volna gimnáziumba menni, az osztályfőnökkel meg is beszéltek... Ki is jött apuékhoz megbeszélni velük is a továbbtanulási dolgot, de apu nagyon rosszul állt a dolgokhoz. Azt mondta neki, minek tömködi a fejemet felesleges hülyeségekkel? Semmi szükségem a gimnáziumra, én csak egy egyszerű cigányfiú vagyok, nem leszek én se orvos, se ügyvéd. Autószerelő leszek és kész. Anyu másképp látta, ő nagyon örült volna a dolognak, de hiába, az utolsó szó mindig apámé volt, és a dolgok úgy történtek, ahogy ő akarta.”⁴

„Hogy fejlődjek, folyamatosan képezem magam. Hatalmas segítség a tutori program, Az identitás erősítésén túl számos szakmai segítséget kapok, hogy a tanulmányaimban fejlődhessek.”⁵

„Valahogy vonzóvá kellene tenni a tanulást a cigány gyerekek számára. Mert ebben az oktatási rendszerben egy életre megutáltatják velük az iskolát is meg a tanulást is. Csak így lehetne előrelépni. De ehhez csak a pedagógusok kevesek. Egy összehangolt, egymásra épülő vagy egymást kiegészítő roma program kellene, ami nemcsak az oktatásra, de a családok szociális, mentális helyzetére is kiterjedne.”⁶

„A családom örül, hát most már örül, anyukám végül is egyfolytában velem volt ilyen szempontból apám is támogatott. Más kérdés, hogy mit jelent a támogatás. És most már az egész família büszke arra, hogy van egy rokona, aki egyetemista...”⁷

Összegzés

Célunk az volt, hogy az alapvető fogalmakat körüljárjuk. A kutatói munka nehézségét az jelentette, hogy a témában érintett hallgatók elérése több akadályba ütközött, ami csökkentette az interjúk elemszámát. Jelenleg a felsőoktatásban lévő roma/cigány hallgatók többsége első generációs értelmiségi. Nem volt előttük olyan minta, amelyből tanulhattak volna, vagy útmutatást adott volna tanulmányaik végzéséhez. További hátráltató tényező, hogy hiányzott vagy minimális volt a megfelelő kapcsolati tőke. Ezek mind olyan nehézségekkel állították őket szembe, amivel a többségi társadalomban lévő fiatalok – ideális esetben – nem kell, hogy megküzdjenek. A kortárs csoportba való beilleszkedés, a pedagógussal kialakított közös kommunikáció, a lakhatási és egyéb szociális körülmények, mind gátló tényezőkként hangoztak el a beszélgetések alatt.

---

¹ Forray 2004: 14

² Forray 2004: 17

³ hallgatói interjú

⁴ Forray 2004: 24

⁵ hallgatói interjú

⁶ Forray 2004: 65

⁷ Forray 2004: 98

Egyre több cigány/roma fiatal választja a továbbtanulást az érettségi megszerzése után. Hatalmas önerőre, kitartásra és eltökéltségre van szükségük ahhoz, hogy az adódó nehézségeket leküzdjék. Tanulmányaik alatt fontos szerepe van a szakkollégiumi (támogató) rendszernek. Ebben az intézményben a szociális támogatás mellett szakmai támogatást kapnak, megvalósul a tehetséggondozás és az élethosszig tartó tanulás, ami mind része a szakmai programjuknak. Különböző előadásokkal, beszélgetőkörökkel, fakultatív és választható tevékenységekkel a vezetők arra ösztönzik a hallgatóikat, hogy belássák, a tanulás nem áll meg az iskola elvégzésével. Ösztönzik őket, hogy ezt az attitűdöt vigyék magukkal a családjukba, a közösségükbe. Az interjúk alatt megkérdezett összes hallgató jövőképe pozitív, szeretnének szakmájukról minél több tudást elsajátítani és hasznosítani későbbi munkájuk folyamán.

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma UNKP-17-2 KÓDSZÁMÚ Új Nemzeti Kiválósági Programjának támogatásával készült.

További köszönet az SZTE JGYPK Felnőttképzési Intézet munkatársainak.

Források:

S. Arapovics Mária (2007): *Felnőttképzési nonprofit szervezetek Magyarországon*, Ráció Kiadó, Budapest

Forray R. Katalin (2004): *Gypsy Studies – Cigány tanulmányok: Életutak – iskolai pályák*, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Romológiai Tanszék, Kódex Nyomda Kft., Pécs

Forray R. Katalin (2008): *Értelmiségképzés – cigány diákok a felsőoktatásban*, Budapest – Pécs

Forray R. Katalin (szerk.) (2013): *Nevelés – Multikulturalizmus – Esélyek*, Carbocomp, Pécs

Garaj Erika (2010): *Élethosszig tartó tanulásorientáció és szakmai pályaképzés a felsőoktatásban*, In: Karlovitz 2010: 43–59.

Jancsák Csaba (2015): „So keres, SZKRSZ?” Belvedere, Szeged

Karlovitz János Tibor (2010): *Felnőttek pályorientációja, élethossziglani tanulása*, Neveléstudományi Egyesület, Budapest

Molnár György (2015): *Lifelong learning stratégia szerepe az oktatási és képzési rendszerben Magyarországon*, BME, Budapest

Pékné Sinkó Csenge (2013): *Roma/cigány fiatalok az értelmiségi lét felé vezető úton*, In: Forray 2013: 98–106.

Tót Éva – Borbély-Pecze Tibor Bors – Szegedi Eszter (2013): *Az egész életen át tartó tanulást támogató eszközrendszer*, Tempus Közalapítvány, Budapest

FEJLESZTÉS ALATT